

Павлик Н. П. Зміст поняття неперервна освіта / Н. П. Павлик // Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад : зб. наук. праць матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 травня 2016 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К : – НАУ, 2016. – 296 с. – С. 180-182. – режим доступу: <http://idp.nau.edu.ua/conference.html>

УДК 374.1+374.72

Надія Павлик
кандидат педагогічних наук,
доцент, м. Житомир

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА»

У статті проаналізовано зміст поняття «неперервна освіта» на основі семантичного аналізу вживання терміну в літературі; узагальнено соціальні передумови розвитку концепції неперервної освіти; означено концептуальні положення та суперечності зміни ролі та змісту освіти.

Ключові слова: *неперервна освіта, освіта дорослих, освіта протягом життя, освіта для життя, неформальна освіта*

The meaning of the category “constant education” based on semantic analysis of its using in the literature is analyzed in the article; social background of the concept of constant education development is summarized; conceptual principles and contradictions change of role and content of education are defined.

Keywords: *constant education, adult education, long-life education, education for life, informal education.*

Постановка проблеми дослідження. Наразі, неперервну освіту розглядають у контексті значної кількості дефініцій: „освіта дорослих” (adulthood education); „продовжена освіта” (continuing education); „подальша освіта” (further education); „відновлювана освіта” (recurrent education); „перманентна освіта” (permanent education); „освіта протягом життя” (lifelong education);

„навчання протягом життя” (lifelonglearning); „навчання шириною в життя” (lifewidelearning), популярна освіта (populareducation).

При цьому, основними компонентами неперервної освіти визначають: 1) навчання грамотності в широкому сенсі (у т.ч. комп'ютерній, функціональній, соціальній); 2) професійне навчання, що включає професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації (jobqualification); 3) загальнокультурну додаткову освіту, не пов'язану із трудовою діяльністю (lifequalification) [12].

Організаційними формами, що забезпечують неперервну освіту, визнано формальне, неформальне та інформальне навчання.

Водночас, у науковій літературі спостерігається відсутність однозначності щодо трактування неперервної освіти загалом і неформального навчання, зокрема.

Аналіз публікацій за темою дослідження. Аналіз результатів досліджень сутності, змісту та ролі неперервної освіти у вітчизняній науковій думці свідчить про зростання інтересу науковців до зміни освітньої парадигми в Україні. Зокрема, роботи В. Александрова, О. Гулай, Ю. Деркач, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Парашук та Г. Усатенко, Т. Ткач присвячені визначенню ролі та місця неперервної освіти та неформального навчання у педагогічній системі України. Історичні етапи становлення концепції неперервної освіти представлено у дослідженнях Н. Горук, В. Давидової, О. Огієнко, О. Шапочкіної та інших.

Але аналіз представлених робіт свідчить про наявність суперечностей щодо вихідних положень концепції неперервної освіти та місця неформального навчання у її забезпеченні. Відповідно, завдання нашого дослідження вбачаємо у категорійно-поняттєвому аналізі змісту категорій «неперервна освіта», «неформальна освіта» та їх співвіднесенні; визначенні передумов та тенденцій розвитку неперервного та неформального навчання.

Основний текст. Важливими, з точки зору обґрунтування категорійно-поняттєвого апарату неперервної освіти, уважаємо результати семантичного аналізу та контент-аналізу категорій, проведеного В. Вятяріс і Р. Чюжас.

А саме, у ході дослідження було з'ясовано, що поняття «lifelonglearning/education» охоплює декілька значень: 1) створення умов для розвитку едукативних можливостей поза системою освіти - тобто підкреслення ролі індивіда поза системою освіти; 2) забезпечення умов неперервного вдосконалення професійної кваліфікації; 3) свідоме продовження навчання протягом життя. Натомість, поняття «recurrenteducation» розглядається як альтернатива формальній системі освіти та визначається як едукативна стратегія, що реалізується поза межами обов'язкової або основної освіти. Дослідниками підкреслюється орієнтація поняття «неперервна освіта» саме на неформальне навчання як різноманітні форми соціального партнерства. У системі формальної освіти дорослих за кордоном вживаються інші поняття: навчання на роботі (lifelongwhileworking), робота під час навчання (workingwhilelearning). Для позначення усієї системи неперервної освіти, що охоплює формальне, неформальне, інформальне навчання протягом життя у літературі вживається термін «permanenteducation» як характеристика цілевідповідного організованого едукативного середовища [1]. Таким чином, у англійській педагогічній літературі використовуються різні терміни, означені у нас під єдиним поняттям неперервної освіти. Саме це й зумовлює різницю трактувань і, почасти, підміну понять, у вітчизняних дослідженнях залежно від наукових інтересів авторів. Узагальнення одержаних даних дозволяє виділити декілька компонентів поняття «неперервна освіта»: 1) уся освітня діяльність людини протягом життя, що охоплює базову освіту, середню освіту, професійну освіту, підвищення кваліфікації / перекваліфікацію, позаінституційну освіту (в Україні - освіта протягом життя); 2) додаткова навчально-виховна діяльність особи у сфері професійного самовизначення, саморозвитку та побудови кар'єри (в Україні - освіта дорослих); 3) добровільна усвідомлена освітня діяльність особистості щодо задоволення власних інтересів і потреб, що виходить за межі обов'язкового навчання (в Україні - неформальна освіта). Таким чином, на нашу думку, неперервна освіта є багаторівневим

поняттям, що охоплює різні напрями освітньої діяльності людини залежно від соціальних, економічних, індивідуальних потреб.

Такий висновок співвідноситься із визначенням освіти дорослих Європейською комісією з неперервної освіти, як будь-якої навчальної діяльності протягом життя задля досягнення особистих, соціальних, професійних цілей [2] та трактуванням Ю. Деркач, яка означає неперервну освіту через усі типи навчальної діяльності протягом усього життя з метою вдосконалення знань, умінь, навичок, кваліфікаційного рівня відповідно до соціальних, професійних, особистих потреб особистості [3].

Розуміння сутності та змісту неперервної освіти визначається соціальними чинниками, що зумовили її виникнення, становлення та розвиток. Аналіз наукової літератури дозволив нам виділити такі передумови розвитку концепції неперервної освіти:

- прискорення темпу зростання коефіцієнту старіння знань;
- прагнення до підвищення професійного, соціального статусів;
- потреба доступу до освіти різних категорій населення;
- розвиток інформаційно-комунікативних технологій;
- трансформація форм і методів навчання;
- глобалізаційні процеси;
- нівелювання розподілу життя людини на періоди навчання, праці та професійної дезактуалізації;
- зміна вимог роботодавців щодо компетенцій працівників;
- зростання академічної свободи освітніх установ і організацій;
- зміна демографічної ситуації у сторону старіння населення.

Тобто, зазначені передумови є об'єктивними вимогами часу щодо зміни освітньої парадигми. На нашу думку, їх можна умовно класифікувати на зовнішні по відношенню до суб'єкта навчання (як-от, зміна ринку праці та вимог до фахівця; інформатизація суспільства, тощо) та індивідуальні (детерміновані внутрішніми установками та цінностями).

Зміна ролі освіти у сучасному суспільстві визначається декількома концептуальними положеннями:

1) Світовою концепцією сталого розвитку, що ґрунтується на повазі до життя й цілісності людських і природних ресурсів і охоплює боротьбу з бідністю, гендерну рівність, права людини, освіту для всіх, забезпечення здоров'я і безпеки життєдіяльності, міжкультурний діалог. Ми співвідносимо визначені положення із загальними напрямками соціально-педагогічної діяльності в Україні, що слугує підтвердженням ролі неформальної освіти саме для майбутніх фахівців соціальної сфери;

2) Розширенням міжнародного співробітництва й діяльності міжнародних організацій, яке дозволило упровадити інноваційні освітні технології (дистанційне навчання, неформальне навчання) та посилити роль громадських об'єднань як провайдерів освітніх послуг;

3) Переходом від державної моделі управління освіти до ринкової (компетентнісний і практико-орієнтований підходи в освіті), що впливає на педагогічні цілі й визначається адаптованістю населення до суспільних змін й відповідального ставлення до життя;

4) Концепцією регіону, що навчається як консолідації зусиль різних провайдерів освіти та інших зацікавлених сторін (місцевих органів влади, соціальних установ, працедавців та ін.) для нарощування людського ресурсу в двох напрямках: а) професійна підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації; б) забезпечення функціональної грамотності [4].

Методологічно важливими, у контексті проблеми дослідження, вважаємо виділені І.А. Зязюном рушійні суперечності розвитку концепції освіти, а саме:

- між глобальним (прагнення до міжнародної інтеграції та кооперації) і локальним (відповідальність за життєздатність власної громади);
- між цілим (загальносвітова культура) та частковим (національна культура);
- між традицією (цінність набутого досвіду) та сучасністю (необхідність врахування здобутків соціального розвитку);

- між довгостроковим (як пролонгована результативність освітніх процесів і необхідності обґрунтованого реформування) та короткочасним (концентрація на забезпечення термінових потреб внаслідок швидкого реагування) [5].

Неформальна освіта володіє потенціалом до вирішення визначених суперечностей шляхом інтеграції індивідуального й соціального досвіду; адже, будучи орієнтованою на задоволення індивідуальних потреб її учасників вона реалізується через групове спілкування на умовах толерантності, рефлексії, зворотного зв'язку.

Висновки. Проведений аналіз та узагальнення літератури дозволяє нам стверджувати, що розвиток освітніх систем відбувається як реакція на соціальні зміни; в її основі лежить потреба вирішення суперечностей щодо задоволення індивідуальних та соціальних потреб. Встановлено, що категорія неперервної освіти охоплює спектр трактувань і значень, які описують різні стани освіти, у тому числі неформальне навчання. *Перспективи подальших досліджень* убачаємо у виокремленні теоретико-методологічних засад організації неформальної освіти; їх порівнянні з методологією навчання у системі формального навчання, системі освіти дорослих, процесом неперервної освіти.

Література

- Вятярис В., Чюжас Р.** Исследование удовлетворения потребностей взрослых учащихся: на примере Каунасского центра обучения взрослых / Вятярис В., Чюжас Р. // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : [матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 р., м. Київ) : у 2 ч.] — Ч. 2 / уклад. : Л. М. Капченко, С. О. Тарасюк, Л. Г. Авдєєв та ін. — К. : ІПК ДСЗУ, 2014. — 248 с. — С. 25-34.
- Махиня Н. В.** Особливості освіти дорослих у країнах Європейського Союзу / Н. В. Махиня // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Modern problems of education and science». — Будапешт, 26-27 січня 2013.

[Електронний ресурс] — Режим доступу :
<http://scaspee.com/6/post/2013/1/3.html>.

3. **Деркач Ю.** Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді / Юлія Деркач // Вісник Львівського університету : [Серія педагогічна]. — 2008. — Вип. 23. — С. 17-22.
4. **Паращук О.** Неформальное образование в Украине / Паращук Оксана // Неформальное образование для региональных демократических трансформаций : [Исследование] / Под общ. ред. Д. Карпиевича и Г. Усатенко. — К. : Фонд «Европа XXI», 2012. — 176 с.
5. **Зязюн І. А.** Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти : [Монографія] / І. А. Зязюн, АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; передм. Ничкало Н. Г. — К., 2003. — 246 с.